

Posudek oponenta disertační práce

Mgr. David KOHOUT

Právněhistorické aspekty trestání nacistických zločinců na pozadí procesu s Adolfem Eichmanem

Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta 2013, 260 s. + příl.

Vedoucí práce: Doc. JUDr. Radim Seltenreich

Kolega Mgr. David Kohout se uchází o titul Ph.D. s prací věnovanou problematice trestání nacistických zločinců. Věnuje se tedy problému, který znamenal zásadní přelom ve formování mezinárodního práva trestního. Podobná témata se v poslední době těší poměrně velké oblibě, a proto často tvoří i obsah různých kvalifikačních prací. Malý rozsah bakalářských či diplomových prací však neumožňuje důkladnější analýzu, disertace, zvláště tak obsáhlá, jako je tato, k tomu při vhodném pojetí už dostatečný prostor poskytuje.

Rozepisovat se o aktuálnosti autorova tématu by bylo stejně zbytečné, jako v prudkém lijáku zalévat zahradu. Postih válečných zločinců je bohužel i dnes na pořadu dne a otazníky, které jsou s ním spojeny, jsou snad ještě větší, než po skončení druhé světové války. Hranice mezi právním a politickým se zase více rozměňují, do róby „vyšší spravedlnosti“ se často odívá politická účelnost a lidé i celé národy, resp. relevantní většina jejich příslušníků, v konfrontaci s tím ztrácejí víru v sílu (mezinárodního) práva.

Posuzovaná disertační práce je přehledně a promyšleně uspořádána a obsahuje všechny předepsané náležitosti. Vedle nich je vhodně opatřena také seznamem použitých zkratek. Autor ji rozčlenil velmi podrobně. S *Úvodem* a *Závěrem* sestává z osmi kapitol. S výjimkou *Závěru* jsou jednotlivé kapitoly dále členěny, někdy do více úrovní. Rozsahem i významem dominuje sedmá kapitola (s. 123 až 218). Celý výklad je v zásadě veden chronologicky. Autor používá metod, s nimiž běžně pracuje obecná a právní historiografie a právní věda.

V úvodu autor zformuloval cíl, k němuž směřovalo jeho snažení („*provést právněhistorickou analýzu trestních procesů s nacistickými zločinci v kontextu soudního řízení s Adolfem Eichmannem*“). Konstatoval, že chce jít „*za oponu*“ této události a poukázat na její širší právní souvislosti. Charakteristikou čtyř vývojových etap, pokrývajících především období od první světové války prakticky až po současnost, vymezil časový rámec zkoumané problematiky. Ve čtyřech subkapitolách předurčil také obsahový rámec práce: zvolenou problematiku chtěl uchopit z pohledu obecné historiografie, mezinárodního práva, trestního práva a právní historiografie.

Stručně k vlastnímu obsahu práce. Jejím jádrem je proces s Adolfem Eichmannem v Jeruzalémě v letech 1961 až 1962. K němu směřují výklady úvodních kapitol a on (nepřímo) ovlivnil pozdější německé a rakouské procesy, analyzované v následujících pasážích. Jak autor správně, i když s jistou rezervou, konstatoval v úvodu, proces byl „*důsledkem předešlých historických událostí a právního vývoje*“ a „*zároveň ... působil v mnoha směrech jako katalyzátor pro rozvoj práva ...*“ (s. 1).

V druhé kapitole autor hledal kořeny mezinárodněprávní trestní odpovědnosti jednotlivce a s odkazem na jiné autory je objevil až v hlubokém středověku. Správně postihl,

že na cestě k uznání a realizaci trestní odpovědnosti jednotlivce v mezinárodním právu na sebe často narážely (a narážejí) morální aspekty, právo a mocenské, zejména mezinárodněpolitické, zájmy. Vyzvedl význam Haagských úmluv z let 1899 a 1907, byť z pohledu mezinárodního práva to jsou jen *leges imperfectae*. Pozornost pochopitelně věnoval trestním ustanovením Versailleské mírové smlouvy. Analyzoval také výsledky jednotlivých procesů, které po válce proběhly v Německu a v Turecku, a poukázal na jejich odlišnost. V závěru vyzvedl jejich význam pro pozdější vývoj. Tu je třeba autorovi vytknout zcela zbytečnou formální chybu: v citacích se vždy nedržel českého překladu mírové smlouvy ze Sbírký zákonů a nařízení (srovnej zejména dvě rozdílné verze téhož textu z čl. 227 a téměř nesrozumitelný překlad pasáže „*nejvyšší motivy mezinárodní politiky s účelem potvrdit zásadní závazky mezinárodního chování a platnost mezinárodní morálky*“ z téhož článku, vše na s. 26; podobně na s. 3 používá sice možné, ale u nás nezažité a české verzi mírových smluv neodpovídající označení Liga národů). A ještě: oponent má sice hodnotit, co bylo napsáno, a ne to, co napsáno nebylo, nicméně nemohu nezmínit, že v kontextu práce mi chybí alespoň zmínka o snaze prosadit v polovině třicátých let návrh mezinárodního trestního kodexu, spojený především s „*duší*“ meziválečných snah o internacionalizaci boje s trestnou činností, rumunským právníkem a diplomatem Vespasiem V. Pellou.

Následující kapitoly jsou věnovány relativně známým souvislostem formování mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku a jeho jednání. Autor při tom poukázal na odlišnosti od situace, jak se vyvinula po první světové válce. Jeho pozornost se správně soustředila na Chartu Mezinárodního vojenského tribunálu. Charakterizoval její obsah a poukázal na právní problémy s ní spojené. Pochopitelně se při tom zabýval také problematikou retroaktivity, individuální odpovědnosti za zločiny spáchané režimem, odpovědnosti za jednání na příkaz i kolektivní odpovědnosti některých skupin a organizací. Stručně zmínil i procesní ustanovení Charty MVT a přiblížil obsah rozsudku MVT, přičemž též poukázal na v něm skryté problematické momenty. Pokračoval pak sledováním procesů s nacistickými zločinci před dalšími mezinárodními tribunály, tj. před soudy okupačních správ. Věnoval se při tom i některým souzeným případům a poukázal na rozdíly mezi jednotlivými okupačními zónami, zejména na specifické počínání vojenských tribunálů v sovětské okupační zóně. V závěrečném shrnutí připomenul, že G. J. Bass označil působení vojenských tribunálů za „*jedno z nejvýraznějších vítězství legalismu a příklon k panství práva*“ a poukázal na pozitivní dopady jejich působení. Zároveň však neopomenul ani problematické momenty (nedodržování procesních pravidel, selektivnost) a všiml si i dopadu studené války na trestání nacistických zločinců. V poslední kapitole předcházející výkladům o Eichmannově procesu Mgr. D. Kohout analyzoval stíhání nacistických zločinců německými a rakouskými soudy a vliv mezinárodního trestního práva na jejich rozhodování. Konstatoval při tom, že právo sepsané do Charty MVT významně ovlivnilo i jejich rozhodování.

Již jsem se dotkl toho, že jádrem práce je jeruzalémský proces s Adolfem Eichmannem. Výklad o něm autor začlenil do kapitoly věnované právněhistorickým aspektům stíhání nacistických zločinců od konce padesátých let minulého století. Zahrnul do ní i stručný výklad o angažmá Adolfa Eichmanna při nacistické persekuci židovského obyvatelstva. Všiml si jeho – z právního pohledu také velmi zajímavého – únosu z Argentiny a postavení před izraelský soud. Z různých pohledů pak podrobně popsal samotný soudní proces. Správně vyzvedl jeho význam pro oživení zájmu veřejnosti i státních orgánů na postihu dosud unikajících nacistických zločinců i pro rozvoj mezinárodního práva trestního, zejména oživením institutu tzv. univerzální jurisdikce.

Přímým a bezprostředním pokračováním rozboru Eichmannova procesu jsou výklady o stíhání nacistických zločinců v Německu a Rakousku od konce padesátých let minulého století a vlivu jeruzalémského verdiktu na ně. Autor to vyjádřil i spojením obou těchto

problematik do jediné kapitoly, a to i za cenu toho, že v porovnání s ostatními bude tato kapitola velmi rozsáhlá. V její druhé části analyzuje změny v rozhodování německých soudů, k nimž v průběhu času došlo, zejména zajímavý posun k postihu přímých pachatelů a v konečném důsledku „*selhání komplexního trestněprávního postihu v této oblasti*“ (s. 185 až 186), a procesy demonstruje na vybraných příkladech. Podobně postupoval i při charakteristice – podobné – situace v Rakousku, kde ovšem na rozdíl od SRN rozhodovaly porotní soudy. Shrnu-li uvedené, sedmá kapitola je v posuzované práci skutečně stěžejní, a to nejen svým rozsahem, ale zejména způsobem zpracování. Z pohledu oponenta je i nejpřínosnější.

V závěru autor sumarizoval výsledky svého bádání a popsal, jak zobecnění zkušeností z vývoje stíhání nacistických zločinců ovlivnilo současnou podobu mezinárodního trestního soudnictví.

Autor se při zpracování disertace opíral o příslušné právní předpisy (z mezinárodního, izraelského, německého, rakouského českého a sovětského práva) a judikaturu k nim, dlouhou řadu zejména zahraničních monografií, komentářů, edicí dokumentů a sborníkových příspěvků, časopisecké články, starší disertace, případně i o učebnice teorie práva, právních dějin, mezinárodního, trestního či ústavního práva. Posloužily mu také internetové zdroje (články, statistiky, soudní rozhodnutí a d.).

Závěrem lze konstatovat, že Mgr. David Kohout svůj záměr úspěšně naplnil. Podal ucelený právněhistorický obraz trestání nacistických zločinců mezinárodními tribunály i národními soudy: izraelskými, německými a rakouskými, přičemž pevným svorníkem jeho práce byl jeruzalémský proces proti Adolfu Eichmannovi z počátku šedesátých let minulého století.

Autorova studie po obsahové i formální stránce splňuje požadavky kladené na tento typ kvalifikační práce. Mgr. David Kohout jí osvědčil schopnost vědecky pracovat, proto doporučuji, aby mu byl po úspěšné obhajobě

udělen titul Ph.D.

V Žeranovicích 20. 09. 2013

Ladislav Vojáček